

ТУРИСТИЧЕСКИЯТ СЕКТОР В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ

Благоприятните природни и географски дадености, както и богатото културно-историческо наследство създават отлични условия за развитието на конкурентоспособен туризъм в област Велико Търново. Насочването на повече усилия и ресурси към туристическия сектор е необходима предпоставка за постигането на икономически растеж и повишаване благосъстоянието на населението в областта, следователно развитието на алтернативни видове туризъм е, и следва да бъде приоритет, залегнат в стратегическите документи на областно и общинско равнище. В условията на икономическа криза обаче финансовото обезпечаване на развитието в туристическия бранш е свързано с редица трудности. Затова акцентът трябва да се постави върху рационално усвояване на средства от фондовете на Европейския съюз и по-конкретно Оперативна програма „Регионално развитие“, която дава възможности чрез своите отворени и предстоящи за отваряне схеми.

Географското положение на област Велико Търново е изключително благоприятно. Северната граница на територията съвпада с държавната граница между България и Румъния и следи течението на река Дунав – голям международен речен път (Трансевропейски транспортен коридор № 7). В южна посока границите на областта обхващат Старопланинското било в Елено-Твърдишката планина, с най-висок връх Чумерна – 1536 м.

Област Велико Търново граничи със седем други области, поради централното си местоположение (Русе, Стара Загора, Габрово, Сливен, Ловеч, Плевен и Търговище). Това обстоятелство допълнително разширява възможностите в сферата на туристическото предлагане.

Областта е кръстопът на две основни транспортни оси с международно и национално значение. Областният център град Велико Търново е разположен на един от основните маршрути, свързващи западната с източната част на страната, а така също и на пътя по международния коридор № 9.

По отношение природните ресурси, на територията на област Велико Търново се намират резервати, защитени територии и множество природни забележителности. Природни феномени като Еменски каньон, Капиновски и Хотнишки водопади са силен притегателен център за осъществяване на туристически посещения. Минералните извори в областта осигуряват добри възможности за развитие на балнеолечебен туризъм.

За област Велико Търново е характерна значителна концентрация на културно-исторически паметници. Характерно за тях е, че са представители на всички исторически епохи. На областната територия са обявени около 140 паметници на културата с национално значение (близо 15% от всички в страната), които са концентрирани преимуществено в общините Велико Търново (67%), Свищов (11%) и Елена (8%). Тук е и най-голямата концентрация на манастири в България. „Търновската Света гора“ е представена от 15 манастира, между които Преображенски, Петропавловски, Арбанашки, Патриаршески, Килифаревски, Капиновски, Присовски и други. Областта се отличава с добре развита и сравнително дисперсно разположена музейна мрежа, включваща 12 функциониращи музеи.

Друго важно условие за развитието на туристическия сектор в област Велико Търново е наличието на висши и средни училища, изграждащи кадрови потенциал, който е необходим за осъществяването на туристическата дейност в областта. Във Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ се провежда обучение в бакалавърските програми „Туризъм“ към Стопански факултет и „Културен туризъм“ към Исторически факултет, обучават се и магистри по „Туризъм“, „Икономика на туризма“ и „Културен туризъм, културно-историческо наследство“. Не бива да се подценява и подготовката на лингвисти в разнообразните програми на университета. Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“ играе ролята на академичен център за развитие на научния туризъм в областта на международното сътрудничество по линия на историческото и културно наследство, на българистиката и славянистиката. В Стопанска академия „Д. А. Ценов“ Свищов се обучават бакалаври в специалност „Икономика на туризма“ и магистри в специалностите „Международен туризъм“ и „Икономика и мениджмънт на туризма“. Висше училище „Земеделски колеж“ обучава

професионални бакалаври в специалността „Икономика на туризма”, а Професионалната гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон” е специализирано средно училище, извършващо обучение на ученици в сферата на туризма.

В област Велико Търново се развиват както традиционните видове туризъм, какъвто е маршрутният културно-познавателен туризъм, така също и алтернативни видове, за което могат да се посочат редица примери. Областта предлага значителни туристически атракции, свързани с обичаите, фолклора, традиционни занаяти (например Самоводската чаршия) и производства (например лозарство и винарство), периодични и епизодични прояви (събори, празници, конгресни прояви) и други атракции (например уникалният аудио-визуален спектакъл „Звук и светлина”, спектакъл „Орел на Дунава” и други).

На територията на областта е добре развит културно-историческият туризъм. Град Велико Търново е обявен за ”Балканска столица на културния туризъм” на специална церемония в Белград, по време на 47-я конгрес на Международната хотелиерска и ресторантьорска асоциация. Освен това областният център е и единственият български град, членуващ в Лигата на историческите градове, в която влизат общо 84 града от 55 страни в целия свят. Във Велико Търново се провежда ежегодната международна туристическа борса „Културен туризъм”. Тя се организира от туристически информационен център „Царевград Търнов”, съвместно с Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, Асоциацията на българските туроператори и туристически агенти и Българската хотелиерска и ресторантьорска асоциация. Туристическата борса представлява изложение, което дава възможност на фирми, общини, информационни центрове, неправителствени организации, културни институции и други да представят потенциала си за развитие на културно-познавателни туристически програми. Освен това туристическата борса предвижда и дискусийна програма, която включва презентации и обсъждания по актуални теми, свързани с опазването и експонирането на културно-историческото наследство и възможностите за развитие на разнообразни форми на културно-познавателен туризъм. В рамките на изложението се провежда и филмовият фестивал „На източния бряг на Европа”, където се представят филмови и телевизионни продукции, популяризиращи българското културно-историческо наследство и туризъм.

В посока развитие на културно-историческия туризъм още усилия следва да се насочат към популяризиране на Античния керамичен център край Павликени, Никополис ад Иструм и Нове.

Голямата концентрация на манастири предразполага осъществяването на поклоннически туризъм.

В област Велико Търново има обявени четири курорта. Елена и Златарица са планински курорти с местно значение, а Вонеща вода и Овча могила – балнеоложки курорти с местно значение. Това обстоятелство се явява предпоставка за развитието на планински и ски-туризъм, респективно на балнеолечебен туризъм.

Фестивалният туризъм е добре представен в областта. Проявите, осъществявани в общините предизвикват сериозен туристически интерес. Те са заложили в общинските културни календари.

Община Велико Търново провежда следните фестивални прояви:

- „Балканфолк” – фолклорен събор, организиран от Екологично дружество „Стара планина”;
- „Международен фолклорен фестивал”, организиран от Фондация „Международни фолклорни фестивали Велико Търново” и община Велико Търново;
- „Сцена на вековете” – фестивал, на който се представят оперни, балетни и музикални спектакли в естествената среда и на открито в крепостта Царевец. Организиран се от Националната опера, Балет – София, община Велико Търново и туристически информационен център „Царевград Търнов”;
- „Международен фестивал на военните духови оркестри”, организиран от Фондация ”Международни военни фестивали” и община Велико Търново;

На територията на община Свищов фестивалните прояви са следните:

- Фолклорен фестивал „Песни и танци на двете страни на Дунав”, организиран от СОУ „Д. Благоев” и община Свищов;
- Балкански хоров фестивал „Янко Мустаков – Микис Теодоракис”, организиран от община Свищов и Първо българско читалище „Е. и К. Д. Аврамови”;
- „Международен Блус фест”, организиран от община Свищов и сдружение „Блус фест” Русе;
- Национален фестивал на старата градска песен „Георги Бейков”, организиран от община Свищов и Първо българско читалище „Е. и К. Д. Аврамови”;

- „Национален фолклорен събор на католическите общности в България”, организиран от кметство село Ореш и Народно читалище „Ф. Станиславов”;
- Фестивал на античното наследство „Орел на Дунава”, организиран от община Свищов и Съвет по туризъм – Свищов, чрез който за три дни Древен Рим оживява отново в Свищов.

Община Горна Оряховица е домакин на следните фестивални прояви:

- Международен детски фолклорен фестивал „Раховче”, който се организира от Читалищно настоятелство на Народно читалище „Братя Грънчарови” и община Горна Оряховица;
- „Международен фестивал на военните духови оркестри”, провеждан от община Горна Оряховица;
- Национален рок фестивал „Gorna Open Air”, организиран от Читалищно настоятелство на Народно читалище „Братя Грънчарови” и община Горна Оряховица.

На територията на област Велико Търново се провеждат и множество конкурси, които също привличат значителен брой туристи.

Община Велико Търново организира:

- Европейски младежки конкурс за изпълнители на класически поп-рок, джаз и нова авторска песен „Короната на Търновград”, в партньорство с Министерството на културата и Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”;

- Международен конкурс за млади изпълнители „Сребърна Янтра”, в партньорство със сдружение „Сребърна Янтра”. Конкурсът събира млади дарования от цялата страна и от чужбина, съдейства за създаване на международни творчески контакти и утвърждаване у младите изпълнители на вкус към най-добрите образци на българската и световната популярна песен

В община Свищов се организират:

- Национален конкурс за млади изпълнители на популярна песен „Звездите на Лора”, организиран от Фондация „Ангели от Лим”, община Свищов и Първо българско читалище „Е. и К. Д. Аврамови”;

- Поетичен конкурс „Свищовски лозници”, организиран от община Свищов и редакцията на вестник „Дунавско дело”.

В община Горна Оряховица се провеждат:

- Международен конкурс за популярна песен „Нова музика”, организиран от Народно читалище „Напредък 1986” и община Горна Оряховица;

- Национална асамблея на аматьорските театри, организирана от община Горна Оряховица и Българската асоциация на аматьорските театри;

- Национален преглед на селските любителски читалищни театри – Драганово, организиран от Министерство на културата, община Горна Оряховица и Читалищно настоятелство на Народно читалище „Братя Грънчарови”

Община Лясковец в партньорство с Народно читалище „Напредък 1870” организира Областен литературен конкурс „Цани Гинчев и Никола Козлев”.

Община Полски Тръмбеш и Народно читалище „Мита Стойчева” – село Обединение, организират Национален събор – надпяване „Авлига пее” – Обединение.

В областта развитие бележи и виненият туризъм чрез организиране на дегустация във винарските изби на Сухиндол и Лясковец.

В община Елена добре се развива селският и екологичен туризъм. Фаунистичното богатство е предпоставка за практикуване и на ловен туризъм. Релефът и климатичните особености предполагат развитието на спортния туризъм в общината. Три поредни години община Елена е домакин на Републиканския шампионат по мотокрос – „GRAND PRIX ELENA”.

Конгресният туризъм е представен в общините Велико Търново и Елена, а в община Свищов се планира развитието на яхтен и островен екотуризъм. Северната граница на областта, като част от Трансевропейски транспортен коридор № 7, създава предпоставки за развитие на международен речен туризъм.

В Стратегията за развитие на област Велико Търново 2005 – 2015 година в Приоритетна цел 5: „Устойчив алтернативен туризъм” е заложено „постигането на ефективно и балансирано туристическо развитие чрез ревитализиране и социализиране на културното и природното наследство в областта”¹. За тази цел са предвидени определени пакети от мерки и действия:

¹ Стратегия за развитие на област Велико Търново 2005 – 2015 година.

Мярка 5.1. е „Разработване на цялостна стратегия и програма за развитие на туризма с акцент на алтернативния туризъм и ревитализиране и валоризиране на културно-историческото и природното наследство на областта”. Необходимо е изработването на консолидирана стратегия с регионален мащаб и координирана програма, която е нужна както за преките цели (продаваеми туристически продукти), така и за приоритетизиране на съпътстващите действия (инфраструктура, благоустройство, екология).

Мярка 5.2. е „Създаване на специализирана устройствена схема за развитие на туризъм в областта”. Мярката е необходима за осигуряване на инвестиционни полета и за координирани действия по сектори „инфраструктура” и „селско стопанство”.

Мярка 5.3. е „Професионална промоция и реклама на туристически продукти”. Важно е да се отбележи, че много от новосъздадените елементи на туристическото предлагане още не са сглобени в цялостни продукти. Сътрудничеството и кооперирането със съседни области и контакта с посредниците, действащи на туристическия пазар е гаранция за успешното развитие на туризма в областта. В тази посока може да се даде пример с инициативата на община Велико Търново за реализиране на рекламна кампания на старинните къщи във Велико Търново, чрез рекламна брошура, изработена съвместно с френския град Байон. В брошурата се включват къщи от различни периоди – Ранно, Средно, Късно възраждане, както и от двата следосвобожденски периода. Представени са и четири маршрута, обхващащи няколко старинни улици. Това дава възможност на туристите да се запознаят с града през неговите различни периоди.

Мярка 5.6. е „Информирание на населението за възможните инициативи и достъпните финансови източници за изграждане на туристическа инфраструктура и предлагане на туристически услуги”. Освен стандартната туристическа инфраструктура (хотели, ресторанти) и обектите за посещения, голямо значение за алтернативния туризъм имат непрофесионалните услуги и контактът с обикновените граждани. В сравнение с масовия, продуктите на алтернативния туризъм предполагат по-широк контакт със средата и хората. Информирането, обучението и включването на хората от туристическите зони на областта е сред важните градивни стъпки към изграждането на конкурентоспособни туристически продукти.

Мярка 5.7. е „Създаване на система за контролиране щадящото използване на природните и антропогенните туристически ресурси на областта”.

Мярка 5.8. е „Обучение на специалисти в интерпретиране и маркетинг на културно-историческото и природното наследство”. Модерните способности в анимирането и експонирането на културни и природни ценности намират все по-голямо приложение.

Мярка 5.10. е „Постигане на координация на областно равнище между частния туристически сектор, браншовите организации, публичните структури, научните и образователни институции, комисиите по туризъм, туристическата камара”. Макар и прерогатив на частната инициатива, туризмът не би могъл да се развие пълноценно и ефективно без реализирани партньорства между всички заинтересовани страни. Съвместни действия следва да се осъществяват относно мерките по планиране, създаване на туристически продукти, маркетинг и комуникация и институционализиране.

Мярка 5.4. е „Проучване и подготвяне на проекти за кандидатстване в програми, финансиращи съхраняването и социализирането на природното и културно-историческо наследство”. Следва да се отбележи, че потребностите от инвестиции в туристическите ресурси на областта са значителни. Подготовката на качествени проекти за експониране, обновяване и съхранение на културно-историческите и природните обекти е определяща предпоставка за развитието на туризма в областта.

Ефективното усвояване на средствата от Оперативните програми на Европейския съюз е важен фактор за повишаване на конкурентоспособността в сферата на туризма.

На територията на област Велико Търново могат да бъдат посочени примери за разработени проекти в тази посока.

Експертен екип на община Велико Търново е разработил проект „Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура на територията на община Велико Търново” по Оперативна програма „Регионално развитие”. Основната цел на проекта е подобряване и модернизиране на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура, с цел създаване на интегриран туристически продукт. Проектът е на стойност 6 млн. лева.

В община Елена е разработен проект по Оперативна програма „Регионално развитие” – „Подкрепа за устойчиво развитие на туризма в община Елена чрез обмен на най-добри практики за интегриране на културното и природно наследство” на стойност 235 016 лева. Основната цел на проекта

е акумулиране на данни, проучване и анализ на тенденциите в местното развитие, обмяна на ноу-хау и разпространение на добри практики в областите природен и културен туризъм, местни селско-стопански (земеделски продукти, развитие на бъдещи ключови) стратегически проекти, стратегии и планове за действие.

В община Лясковец е разработен проект „Създаване на динамична междурегионална мрежа за сътрудничество и обмен на добри практики, знания и умения, в контекста на устойчивото развитие на общините като европейски територии” на стойност 299 900 лева, който за съжаление не е одобрен.

Община Свищов има разработен проект „Нове – сърцето на легиона” по Оперативна програма „Регионално развитие” с бюджет на проекта 3 265 000 евро и период за изпълнение 2011 – 2013 година. С дейностите по проекта се цели подобряване на състоянието и реставриране на късноантичния римски град Нове, подобряване на туристическата инфраструктура, развитие на нови туристически маршрути, изграждане на модел за взаимодействие между бизнеса, нестопанските организации и местните структури, свързани с туризма.

Община Свищов също така е разработила проект за подобряване на трансграничната мобилност в района Свищов – Зимнич на стойност 3 032 488 евро, като 85% от общата сума ще бъде отпусната от фондовете на Европейския съюз, 12% ще представлява националното участие, а финансовият ангажимент на община Свищов е 3%. В обхвата на проекта са включени изграждането на паркинг до входа на пристанище Свищов, ремонт и реконструкция на пасарелка, подобряване достъпността на порта, реконструкция на улици и прилежащи тротоари и пешеходни алеи, осветяване и озеленяване на подходите към пристанището, изграждане на автобусна спирка и таксиметрова стоянка, монтиране на информационни табла и кошчета за отпадъци. С тези дейности се цели подобряване качеството на градската среда и улесняване достъпа до деловия център и туристическите забележителности на града.

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”, съвместно с румънската неправителствена организация Екологично сдружение „Нов алианс” – Гюргево, са разработили проект „Пътят на водата – природни и културно-познавателни маршрути за устойчив туризъм” по Програмата за трансгранично сътрудничество Румъния – България 2007 – 2013. В проекта е предвидено разработването на туристически маршрути, а целта му е да насърчи сътрудничеството между България и Румъния чрез създаване и популяризиране на „зелени коридори”. Проектът е на стойност 630 000 евро.

Сдружение „Център за социални услуги в общността” има разработен проект „Искам да се трудя” по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. Целта е изграждането на център, в който да се обучават кадри за хотелиерството – камериерки, готвачи, сервитьори, бармани, озеленители. За реализирането на проекта са отпуснати 349 942 лева. В обучителните курсове се включват продължително безработни лица, самотни родители, многодетни майки и лица, напускащи специализираните институции. При реализирането на проекта партньор е Асоциацията на българските индустриалци, съдействайки за намиране на работа на вече обучените лица.

Разработените проекти са доказателство, че се работи в посока развитие на туристическия сектор в областта. Разбира се, бенефициентите се сблъскват с редица трудности, свързани както с процедурите по кандидатстване, така и с изпълнението на одобрените проекти по отношение на кадрово и финансово обезпечаване. За радост работата по подготовка на проектни предложения, насочени към туристическата дейност продължава, като общините и организациите осъзнават необходимостта от добре развит туристически бранш в област Велико Търново.

Процедурите за кандидатстване по Оперативна програма „Регионално развитие”, насочени в сферата на туризма по Приоритетна ос 3: „Устойчиво развитие на туризма” са следните:

По Операция 3.1: Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура, схема „Подкрепа за развитието на природни, културни и исторически атракции”. Целта на схемата е възстановяване, обновяване на природни, културни и исторически атракции в общини. Допустими бенефициенти са общини с население над 10 000 жители, 264 общини за интервенции на паметници на културата с национално значение. Общият размер на схемата е 173 777 324 лв., минималният размер на безвъзмездната финансова помощ е 600 000 лв., а максималният – 6 000 000 лв. Делът на съфинансиране от Европейския съюз е 85%.

По Операция 3.2: Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите, схема „Подкрепа за развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите”. Целта на схемата е развитие на регионални туристически продукти, регионален маркетинг и проуч-

вания, рекламни дейности, организиране на събития, развитие на регионалната идентичност и създаване на марка, въвеждане на съвременни информационни технологии, укрепване на регионалните организации и мрежи. Допустими бенефициенти са 264 общини, регионални, местни и национални туристически организации. Общият размер на схемата е 18 628 160 лв., минималният размер на безвъзмездната финансова помощ е 300 000 лв., а максималният – 1 000 000 лв. Делът на съфинансиране от Европейския съюз също е 85%.

Богатото културно-историческо наследство, в съчетание с благоприятните природни и географски условия на област Велико Търново представлява сериозна предпоставка за ефективното развитие на туризма в областта. Туризмът, от своя страна способства за подобряване на инфраструктурата, развитие на допълнителни сектори на икономиката, като някои занаяти, хранително-вкусова промишленост, търговия, транспорт и други, както и за увеличаване броя на заетите лица и оттам снижаване на безработицата. Затова от изключителна важност е правилното управление на провежданите мероприятия в сферата на туризма, което неминуемо ще доведе до повишаване конкурентоспособността на фирмено и на регионално равнище.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Маринов, В.** Състояние и динамика на туристическото развитие в България по райони на планиране и области. С., 2004.
2. **Пенчев, П., Ц. Стефанов.** „Състояние и възможности за развитие на туризма в област Велико Търново”, Юбилейна научно-практическа конференция с международно участие „Съвременни измерения на търговския бизнес – комуникация между наука и практика”, Свищов, 12 – 13 май 2011 г. Свищов: Акад. изд. „Ценов” – 2011.
3. **Стамов, Ст., Й. Алексиева.** Специализирани видове туризъм. С., 2003.
4. **Стефанов, Ц.,** „Туристическият сектор в област Велико Търново – състояние и перспективи за развитие”, кръгла маса „Усвояването на средствата от оперативните програми на ЕС в България: проблеми и възможни решения”, Велико Търново, 28 май 2010 г.
5. **Узунова, М., Н. Евтимова.** Маркетинг в туризма. С., 2006.
6. Индикативна годишна работна програма за предстоящи процедури за безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Регионално развитие” 2007 – 2013 г.
7. Културен календар на област Велико Търново.
8. Културен календар на община Велико Търново.
9. Културен календар на община Горна Оряховица.
10. Културен календар на община Елена.
11. Културен календар на община Лясковец.
12. Културен календар на община Павликени.
13. Културен календар на община Полски Тръмбеш.
14. Културен календар на община Свищов.
15. Културен календар на община Стражица.
16. Стратегия за развитие на област Велико Търново 2005 – 2015 година.
17. www.bgregio.eu
18. www.borbabg.com
19. www.dariknews.bg
20. www.dnesbg.com
21. www.infovt.net
22. www.journey.bg
23. www.nauka.bg
24. www.news.ibox.bg
25. www.tourism.government.bg
26. www.travelbg.org
27. www.vt.government.bg